

İSLAM İDEOLOJİSİNDE ÜTOPYA VE BİLİM KURGU:
ALİ NAR'IN ARILAR ÜLKESİ VE UZAY ÇİFTÇİLERİ
ROMANLARININ İNCELENMESİ

UTOPIA AND SCIENCE FICTION IN ISLAMIST IDEOLOGY:
AN ANALYSIS OF ALİ NAR'S THE LAND OF BEES AND SPACE FARMERS
NOVELS

Ferhat Mustafa FISTIKÇIOĞLU

Sorumlu Yazar/Corresponding
Author:

Öğr. Gör. Dr., Necmettin
Erbakan Üniversitesi, Türk Dili
Koordinatörlüğü, Konya, Türkiye.

ORCID: 0000-0001-5331-0967

E-mail: mfoglu@erbakan.edu.tr

Geliş Tarihi/Submitted: 08.07.2025

Kabul Tarihi/Accepted: 16.09.2025

Kaynak Gösterim / Citation:
Fistikçioğlu, Ferhat Mustafa
(2025). "İslam İdeolojisinde
Ütopya ve Bilim Kurgu: Ali
Nar'ın Arılar Ülkesi ve Uzay
Çiftçileri Romanlarının
İncelenmesi", Yeni Türk
Edebiyatı Araştırmaları. 17/34,
097-110.

<http://dx.doi.org/10.26517/ytea.601>

Öz

Bu çalışma, Türk edebiyatında ütopya ve bilim kurgu türlerinin İslamcı ideoloji bağlamında nasıl şekillendiğini Ali Nar'ın *Arılar Ülkesi* (1980) ve *Uzay Çiftçileri* (1988) romanları üzerinden incelemeyi amaçlamaktadır. Türk edebiyatında sayıca sınırlı olan bu türlerde İslamcı bakış açısının anlatıya nasıl yansıdığı ve toplumsal-kültürel eleştirinin nasıl oluşturulduğu araştırılmıştır. Çalışma üç ana soruya odaklanmıştır: 1. Ali Nar, *Arılar Ülkesi* ve *Uzay Çiftçileri* romanlarında ütopya ve bilim kurgu türlerini İslamcı ideolojiyi ifade etmek için nasıl kullanmaktadır? 2. Bu romanlarda modernleşme ve gelenek temaları nasıl işlenmekte ve İslamcı ideolojiyle nasıl ilişkilendirilmektedir? 3. Bu eserler, Türk edebiyatındaki ütopya ve bilim kurgu eserleri içinde nereye yerleşmektedir? Metin analizi yöntemiyle, her iki roman yakın okuma tekniğiyle incelenmiş; tematik motifler, alegorik yapılar ve ideolojik göndermeler tespit edilmiştir. *Arılar Ülkesi*, arı kolonisinin hiyerarşik düzeniyle ideal İslami toplumu resmederken; *Uzay Çiftçileri*, uzay yolculuğuyla evrensel cihat vizyonunu sunmaktadır. Modernleşmenin gelişmelerine (harf inkılabı, köy enstitüleri) ve seküler paradigmalara yönelik eleştirel duruş, her iki romanda da didaktik bir üslup ve katı ideolojik perspektifle öne çıkmaktadır. Bu durum edebî derinliği zaman zaman sınırlamıştır. Çalışma, İslamcı ideolojinin ütopya ve bilim kurgu aracılığıyla temsilini ve romanların bu türlere ideolojik çeşitlilik bakımından hangi katkıları sunduğunu ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yeni Türk edebiyatı, İslami edebiyat, ütopya, bilim kurgu, Ali Nar, *Arılar Ülkesi*, *Uzay Çiftçileri*.

Abstract

This study aims to examine how utopian and science fiction genres in Turkish literature are shaped within the context of Islamist ideology, focusing on Ali Nar's novels *Arılar Ülkesi* (The Land of Bees, 1980) and *Uzay Çiftçileri* (Space Farmers, 1988). It investigates how the Islamist perspective is reflected in the narrative and how socio-cultural critique is constructed in these relatively scarce genres within Turkish literature. The study addresses three main questions: 1. How does Ali Nar utilize the utopian and science fiction genres in *Arılar Ülkesi* and *Uzay Çiftçileri* to express Islamist ideology? 2. How are the themes of modernization and tradition treated in these novels, and how are they linked to Islamist ideology? 3. Where do these works stand within the broader context of utopian and science fiction literature in Turkish literature? Through textual analysis and close reading techniques, both novels were examined, identifying thematic motifs, allegorical structures, and ideological references. *Arılar Ülkesi* depicts an ideal Islamic society through the hierarchical order of a bee colony, while *Uzay Çiftçileri* presents a vision of universal jihad through space exploration. Both novels adopt a critical stance toward modernization (e.g., the alphabet reform [the 1928 transition from Arabic to Latin script], village institutes [rural teacher training schools established in the 1940s]) and secular paradigms, characterized by a didactic tone and a rigid ideological perspective, which at times limits their literary depth. The study elucidates the representation of Islamist ideology through utopian and science fiction frameworks and highlights the contributions of these novels to the ideological diversity of these genres.

Keywords: Modern Turkish literature, Islamic literature, utopia, science fiction, Ali Nar, The Land of Bees, Space Farmers.

Extended Summary

Introduction and Purpose of the Study: This study examines the integration of utopian and science fiction genres with Islamist ideology in Turkish literature through an analysis of Ali Nar's novels *Arılar Ülkesi* (1980) and *Uzay Çiftçileri* (1988). Given the scarcity of these genres in Turkish literature, this research explores how Islamist ideology shapes utopian and science fiction narratives, addressing the tension between modernization and tradition. The study focuses on three core questions: 1) How does Ali Nar utilize utopian and science fiction genres to express Islamist ideology in *Arılar Ülkesi* and *Uzay Çiftçileri*? 2) How are the themes of modernization and tradition treated and linked to Islamist ideology in these novels? 3) Where do these works stand within the utopian and science fiction traditions in Turkish literature? This analysis is significant for understanding how Islamist ideology contributes to the ideological diversity of these genres in Turkish literature, evaluates their blend of local culture with universal ideals, and examines their critique of modernization within a literary framework.

Conceptual/Theoretical Framework: Utopian and science fiction genres interrogate social structures, ideologies, and future visions. Utopias articulate ideal societal models, while science fiction merges scientific advancements with imagination to depict alternative realities. In Turkish literature, these genres are underrepresented but often carry sociopolitical critiques. Islamist utopian and science fiction works, such as those by Ali Nar, occupy a unique niche by embedding religious and moral values. Unlike secular Western utopias, Islamic utopias, exemplified by Farabi's *Al-Madina al-Fadila* and Ibn Tufayl's *Hayy ibn Yaqzan*, are rooted in religious principles. In Turkish literature, works like İsmail Gaspıralı's *Darürrahat Müslümanları* and Halide Edip Adivar's *Yeni Turan* explore utopian themes through varied ideological lenses, while Ahmet Mithat Efendi's *Fenni Bir Roman yahut Amerikan Doktorları* (1888) marks an early science fiction effort. Nar's novels, emerging in the context of rising Islamic movements in 1970s and 1980s Turkey, blend Islamist ideology with these genres, critiquing modernization and enriching their ideological diversity.

Method: This study employs a qualitative approach using textual analysis. The primary sources are *Arılar Ülkesi* (Elif Publications, 2002) and *Uzay Çiftçileri* (Elif Publications, 2015). Close reading and allegorical interpretation were applied to identify thematic patterns, symbolic structures, and ideological indicators. Intratextual references (Quranic verses, hadith citations), symbolic imagery (bee and space alphabets), and character typologies were analyzed to understand Nar's construction of Islamist ideology. The analysis considered the structural features of utopian and science fiction genres, their integration with Islamic thought, and the historical context of 1970s and 1980s Turkey. This method facilitated a comprehensive exploration of the novels' ideological and thematic

layers and their position within Turkish literature.

Findings and Discussion: The analysis reveals that *Arılar Ülkesi* employs an allegorical utopian framework, depicting an ideal Islamic society through a bee colony's hierarchical order, emphasizing discipline and religious principles. It critiques modernization processes, such as the 1928 alphabet reform and the 1925 Hat Law, as threats to Islamic identity. For instance, the alteration of the bees' language alludes to the alphabet reform, and the imposition of snake scales references the Hat Law. The novel's conclusion, with bees reclaiming "Kün Island," suggests a return to Islamic values. *Uzay Çiftçileri* extends this vision to a cosmic scale, portraying a universal jihad through space exploration via the "Refref" spacecraft, aiming to "sow the seeds of Islam" across the universe. Both novels adopt a didactic tone and rigid ideological stance, critiquing secular paradigms and modernization (e.g., village institutes). However, this rigidity limits literary depth, with scientific elements in *Uzay Çiftçileri* subordinated to ideology and narrative inconsistencies, such as the abrupt death of Ergin Oytun. Compared to *Darürrahat Müslümanları*'s cultural unity or *Yeni Turan*'s reformist vision, Nar's works adopt a confrontational stance, blending local culture with universal ideals but prioritizing ideological messaging over aesthetic diversity.

Conclusion and Recommendations: *Arılar Ülkesi* and *Uzay Çiftçileri* are distinctive in Turkish literature for presenting Islamist ideology through allegorical utopia and cosmic science fiction, respectively. *Arılar Ülkesi* symbolizes the moral order of Muslim Turkish society, critiquing modernization as cultural erosion, while *Uzay Çiftçileri* extends Islamic order universally. However, Nar's rigid ideological framework and didactic style limit their universal appeal and literary depth. The novels enrich the ideological diversity of utopian and science fiction genres in Turkish literature by combining local and universal ideals. Future research could compare these works with global Islamic science fiction to explore their broader potential. Researchers are encouraged to examine Nar's works in a global context and conduct in-depth analyses of these genres' development in Turkish literature to further illuminate their ideological and aesthetic contributions.

GİRİŞ

Ütopya ve bilim kurgu türleri, yalnızca hayal gücünün bir ürünü olmanın ötesinde, toplumsal yapıları, ideolojileri ve gelecek vizyonlarını sorgulayan kurgu biçimleridir. Bu türler, çoğu zaman mevcut düzenin eleştirisini içeren alternatif dünyalar kurgulayarak, ideolojik ve kültürel temsillere alan açar. Türkiye'de okuyucular nezdinde her zaman ilgi görmesine rağmen ütopya ve bilim kurgu türünde nispeten az eser üretilmiştir. Özellikle 1990'lı yıllardan itibaren bu alanda bir hareketlenme görülse de İslamcı ideolojiyi merkeze alan

ütöpik ve bilim kurgusal eserler, Türk edebiyatında özgün bir yer edinmiştir.

Bu çalışma, Ali Nar'ın İslami edebiyat çerçevesinde yazılmış iki romanı, *Arılar Ülkesi* ve *Uzak Çiftçileri*'ni incelemeyi amaçlamaktadır. *Arılar Ülkesi*, sosyal-siyasal içerikli bir ütopya sunarken *Uzak Çiftçileri* ütöpik bir bilim kurgu romanı olarak öne çıkar. Her iki eserin ortak noktası, İslami bir nizamın evrene hâkim olduğu bir düzeni tasvir etmesidir. Bu bağlamda, çalışma şu araştırma sorularına yanıt aramaktadır:

* Ali Nar, *Arılar Ülkesi* ve *Uzak Çiftçileri* romanlarında ütopya ve bilim kurgu türlerini İslamcı ideolojiyi ifade etmek için nasıl kullanmaktadır?

* Bu romanlarda modernleşme ve gelenek temaları nasıl işlenmekte ve İslamcı ideolojiyle nasıl ilişkilendirilmektedir?

* Bu eserler, Türk edebiyatındaki ütopya ve bilim kurgu eserleri içinde nereye yerleşmektedir?

Bu sorulara yanıt aramak üzere yürütülen analiz, romanlardaki anlatı yapısı, alegorik öğeler, temalar ve ideolojik göstergeler üzerinden gerçekleştirilmiş; bulgular ütopya ve bilim kurgu kuramlarıyla birlikte İslam düşüncesine ilişkin literatür ışığında değerlendirilmiştir.

Literatür ve Kuramsal Çerçeve

Ütopya ve bilim kurgu türlerinin tarihsel gelişimi, bu çalışmanın teorik temelini oluşturmaktadır. Yunanca "ou" (yok) ve "eu" (iyi) kelimeleri ile "topos" (yer) sözcüğünden türeyen ütopya, var olmayan iyi bir toplumu ya da dünyayı ifade eder. Ütopya yazarı, çoğunlukla mevcut sosyal ve siyasi duruma eleştirilerini ifade ederek ideal düzene özlemini dile getirir. Türün bilinen ilk örneğini Platon (M.Ö. 427-347) *Devlet* adlı eseriyle vermiştir. Kavram olarak "ütopya" terimi, Thomas More'un (1478-1535) 1516 yılında Latince yazdığı *Utopia* adlı eserinde ilk kez kullanılmıştır. Rönesans döneminin diğer önemli ütopyaları arasında Tomasso Campanella'nın (1568-1639) *Güneş Ülkesi* ve Francis Bacon'ın (1561-1626) *Yeni Atlantis*'i yer alır. Sanayi Devrimi ve Fransız İhtilali sonrası ütopyalar, daha sosyal ve politik bir boyut kazanmış; 20. yüzyılda dünya savaşları, totaliter rejimler ve teknolojinin olumsuz etkileri, ütöpik hayallerde eleştiriye öne çıkararak distopya türünü doğurmuştur.

İslami edebiyatta ütopya, Batı'daki ütopya geleneğinden farklı bir çerçevede yer alır. Batı'da ütopya, seküler bir perspektiften ele alınarak toplumun bilim ve sosyal reformlarla kusursuz hâle getirilebileceği fikrine dayanmıştır. İslami düşüncede ütopya ise dinî ve ahlaki değerler ekseninde şekillenmiştir. "Hiçbir İslam edibi mütefekkeri ve mutekiddi geçici bir süre kalacağı imtihan yerini döşeyip, süsleyip bir dâimi ikametgâh oluşturmaya düşünmez" (Özgül 136). İslam ekseninde ütopya, genellikle siyasi ve felsefi eserler içinde yer bulmuştur. Farabi'nin (872-950) *El Medinetü'l Fazıla*'sı, İbn Tufeyl'in (1105-1185) *Hay bin*

Yakzan'ı bu bakımdan ütöpik unsurlar taşıyan eserlerdir. Modern dönemin İslami ütopyalarında ise teknolojinin insanlığı yozlaştırmadan kullanımı, kapitalizm ve sosyalizmin eksiklerine karşı İslami ekonomi modellerinin hayata geçirilmesi, materyalist bir anlayışa karşı manevi hayatın tanzimi ve Müslüman dünyasının yeniden yükselişi fikirleri yer alır. "Türk edebiyatında ütopya bağlamında anılan ilk eserler rüyalar (..) Çünkü söz konusu rüyalar sosyopolitik içeriklidir" (Yumuşak 55). 17. yüzyılda Veysî'nin (1561-1628) *Hâbnâme*'sinde rastlanan siyasi rüyalar, Ziya Paşa (1829-1880) ve Namık Kemal'de (1840-1888) de aynı şekilde tezahür eder. Türk edebiyatındaki ilk ütöpik ülkeye ise İsmail Gaspıralı'nın (1851-1914) *Darürrahat Müslümanları*'nda rastlanır (İslam 291). Servet-i Fünûn döneminin "Yeşil Yurt" ütopyası da bu çerçevede zikredilmesi gereken bir düşüncedir. Cumhuriyet döneminin ütöpik metinlerinde Osmanlının kurtuluşu için çareler arayan eserler mevcuttur. Halide Edip Adıvar'ın (1884-1964) *Yeni Turan*, Ali Kemal'in (1869-1922) *Fetret* ve Müfide Ferit Tek'in (1892-1971) *Aydemir* romanları bu anlayışın eserleridir. Peyami Safa'nın (1899-1961) *Yalnızız*'da ürettiği Simeranya ise kişisel bir kaçış noktasıdır.

Bilim kurgu, bilimsel ve teknolojik yeniliklerin hayal gücüyle birleştiği bir türdür. "Science fiction" kavramına Türkçe karşılık olarak "bilim kurgu" adını öneren Orhan Duru'dur (Reyhanoğulları 2184). Bilim kurgu, alternatif gerçeklikler kurgulaması, zaman zaman toplumsal eleştirilere yer vermesi bakımından ütopya ve distopya ile ilişki içindedir. Türün temellerini MS 2. yüzyıla ait Lukianos'un *Gerçek Öykü* adlı eserine kadar götürmek mümkündür. Zira eserde Ay'a ve Güneş'e yolculuk, uzay savaşları gibi öğeler yer alır. Batı edebiyatında Mary Shelley'nin (1797-1851) *Frankenstein* adlı eseri etkisini günümüze kadar sürdürmüştür. Türün gelişimi Jules Verne, Herbert George Wells, Isaac Asimov gibi isimlerle devam eder. Doğu edebiyatında bilim kurgu daha geç gelişmiştir. *Binbir Gece Masalları*'nda yer alan uçan halılar, simya ve mekanik cihazlar bilim kurguya yaklaşan öğeler barındırır. Türk edebiyatının bilim kurgu türündeki ilk örneği Ahmet Mithat Efendi'nin *Fenni Bir Roman yahut Amerikan Doktorları* (1888) adlı eseridir. Türk edebiyatında bilim kurgu üzerine yapılan çalışmalar 1888'den 1980'e kadar bu türdeki roman sayısını 12 olarak tespit etmiştir (Açık ve Baycanlar 70).

Bu bağlamda Ali Nar'ın eserleri, Türk edebiyatında İslamcı ideolojiyle şekillenmiş ütopya ve bilim kurgu türlerinin özgün örnekleri olarak öne çıkar. 1941'de Sarıkamış'ta doğan Nar, Anadolu'da yetişmiş, imamlık ve öğretmenlik yapmış, İslamiyet'e hizmet için çeşitli eserler üretmiştir. Bir dönem *Büyük Doğu* ile yolu kesişen yazarın telif ve tercüme eserleri, İslamcı ideolojiye hizmet eder. Nar için edebiyat, ahlaki telkin aracıdır (Bekaroğlu 132). Didaktik üslubu, eğitimci kimliğinin etkisidir. Bir dava adamı olan Nar, İslam'ın tüm dünyayı kuşatan bir nizam oluşturtmasını hayal eder. Ancak Müslümanların iç ve dış etkenlerle zayıfladığını düşünen yazar, bu durumun sebeplerini sorgular ve eleştirilerini

dile getirir. Nar, İslam kurallarından başka rejimlere ve İslam'ın kurallarını gevşetebilecek telfik¹ gibi düşüncelere karşıdır (Nar, Ortadoğu Günlüğü 202).

Bu çalışma, metin analizi yöntemiyle yürütülmüştür. Romanlar, yakın okuma ve alegorik çözümleme şeklinde incelenmiş; tematik örüntüler, sembolik yapılar ve ideolojik göstergeler belirlenmiştir. İnceleme sırasında ütopya ve bilim kurgu türlerinin temel yapısal özellikleri dikkate alınmış; bu özelliklerin İslami düşünceyle nasıl bütünleştiği sorgulanmıştır. Ayrıca anlatı stratejileri, türsel kodlar ve tarihsel bağlam bir arada değerlendirilmiş; romanların içeriksel olduğu kadar biçimsel düzeyde nasıl bir ideolojik temsil sunduğu da tartışılmıştır. Kuramsal arka plan olarak klasik ütopya ve bilim kurgu kuramlarının yanı sıra ideal toplum üzerine literatürden yararlanılmıştır. Çalışmada geçen "İslamcı" ve "İslami" kelimelerinde TDK'deki anlamlarına göre bilinçli bir tercih vardır. Yazarın düşünceleri ifade edilirken "Müslümanlığın esaslarını sadece dinî hayatta değil, hukuksal, ekonomik ve siyasal düzenlemelerde de geçerli kılmak isteyen." manasında "İslamcı"; İslamla ilgili konularda ise "İslama uygun olan" manasında "İslami" sözcüğü kullanılmıştır.

Arılar Ülkesi²

İlk kez 1980'de yayımlanan *Arılar Ülkesi*'nin arka kapağında "sosyal-siyasal içerikli bir ütöfik roman" ifadesi yer almaktadır. Roman, İslamcı ideolojinin rehberliğinde ideal bir toplum tasvir ederken modernleşme süreçlerine ve kültürel yozlaşmaya yönelik keskin eleştiriler sunar. Eserin girişinde arı alfabesinin şekillerle ve vızıltılara göre sunulması, ütopya türünün klasik örneklerine gönderme yapar. Ayrıca bölüm başlarında yer alan ayet ve hadis alıntıları, Nar'ın didaktik üslubunu ve İslami düşünceye bağlılığını pekiştiren unsurlardır. Bu bölümde yazarın ütopya türünü İslamcı ideolojisini ifade etmek için nasıl kullandığı, modernleşme ve gelenek temalarını nasıl işlediği ve eserin Türk edebiyatındaki yeri inceleneyecektir.

İslamcı İdeolojinin Ütöfik Alegorisi: Roman, ideal bir toplum düzenini, arı kolonisi metaforu aracılığıyla tasvir eder. Bu toplumda hiyerarşi, disiplin, üretkenlik ve dini esaslara dayalı bir yaşam düzeni vardır. Anlatının başında bu kolonide düzen hâkimdir; bireyler rollerini bilir, toplum yararına çalışır ve İslami törelerle şekillenen bir hayat sürer. Bu yapı, Nar'ın tahayyül ettiği İslam toplumunun idealize edilmiş bir yansımasıdır.

Romanın girişindeki ithaf da bu çerçeveyi destekler: "Çağımızdaki kendi öz kültüründen koparılan insanlara ithaf." Bu ifade, eserin yalnızca bir anlatı değil, aynı zamanda ideolojik bir misyon taşıdığını da açıkça ortaya koyar. Arı kolonisi, Müslüman Türk toplumunun alegorisidir; onun saflığını, düzenini ve inancını temsil eder.

¹ "Bir meselenin hükmünü birden fazla mezhepten seçilen unsurlardan yararlanarak oluşturmak." Ayrıntılı bilgi için bkz. <https://islamansiklopedisi.org.tr/telfik-fikih>

² Eserin incelemesinde Elif Yayınlarının 2002 tarihli baskısı kullanılmıştır.

Nar, roman boyunca arılar, karıncalar, yılanlar, akrepler, kelebekler ve çiçekler gibi çeşitli canlılar üzerinden bir alegori kurar. Bu semboller yalnızca temsili değil, aynı zamanda coğrafi bir bağlama da sahiptir. Türkiye'yi merkeze koyduğumuzda çiçeklerin ve kelebeklerin yaşadığı doğudaki "Kün Adası" Müslüman coğrafyayı; kuzey ve batıda olarak tarif edilen "Kom Adası" Avrupa'yı; güneydeki "Sur Adası" ise Afrika'yı temsil eder. Çiçekler ve kelebekler, "Kün Adası"nda Müslüman coğrafyanın bereketini ve estetik zenginliğini sembolize eder.

Roman, ütopya türünü mevcut toplumsal düzeni eleştirmek ve İslami bir alternatif sunmak için kullanır. Başlangıçta arı kolonisi, disiplin, üretkenlik ve dini törelerle intizam içinde yaşar. Ancak yuva olarak salyangoz kabuklarının kullanılması (s.25) gibi inkılaplar, toplumsal canlılığı zayıflatır. Bu, modernleşme süreçlerinin -özellikle şehirleşmenin ve bireyciliği teşvik eden apartman yaşamının- bir alegorisi olarak yorumlanabilir. Arı beyinin (Yazarın kraliçe arı yerine bu kelimeyi tercihi de kanaatimizce bilinçlidir. Zira ideal Müslüman bir toplum için eril bir ifade seçilmiştir.) doğum kontrolü uygulaması ve daha az çalışma emri, İslami değerlerden uzaklaşmayı simgeler. Bunu fırsat bilen yılanlar (iç düşmanlar) ve akrepler (dış düşmanlar), "Arılar Ülkesi"ni ele geçirir. Yılanların lideri "Kör Yılan"ın reformları, bazı yorumculara göre, Türkiye Cumhuriyeti'nin erken dönem politikalarını işaret eder (Uçar 17-18). Örneğin arı dilinin değiştirilmesi (s.58) harf inkılabına, arıların yılan pulları takmaya zorlanması (s.68) Şapka Kanunu'na gönderme olarak okunabilir. Yılanların lideri "Kör Yılan"ın ülkeye hakimiyetini pekiştirmek için her yere büst ve heykellerinin dikilmesi modernleşme süreçlerinde lider merkezli sembolizmin bir alegorisi olarak yorumlanabilir. "Kör Yılan"ın sarhoşken suya düşerek ölmesi de (s.85) alegorik bir göndermedir.³

Modernleşme Karşısında Gelenek Savunuculuğu: *Arılar Ülkesi*, modernleşme ve gelenek arasındaki gerilimi merkezi bir tema olarak ele alır. Roman, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e geçişte Türk toplumunun yaşadığı kültürel dönüşümleri eleştirir. Modernleşme, Batı'nın seküler değerlerinin benimsenmesi olarak sunulur ve İslami kimliğin erozyona uğramasına yol açar. Arı kolonisinin çöküşü, bu süreci alegorik olarak tasvir eder. Yuva yapılarının değişmesi, modern şehirleşmenin bireyciliği teşvik eden yapısına işaret eder. Arı beyinin doğum kontrolü ve daha az çalışma emri, İslami törelerden uzaklaşmayı simgeler. Yılanların "Bir yılda 15 bin genç, dinç arı ürettik" sözleriyle bestelediği müzik (s.69), 10. Yıl Marşı'na gönderme yaparak modernleşme projelerinin yüzeysel başarılarını eleştirmektedir.

Gelenek teması, İslami nizamın yeniden canlandırılması gerektiği fikriyle işlenir. Arılar, başlangıçta çalışkanlık, düzen ve cemaat ruhuyla İslami idealleri temsil eder. Romanın sonunda, arıların "Kün Adası"nda gizlice çoğalarak ülkelerini geri

³ Bu yorumlar, romanın tahlilinden çıkarılan bulgulardır ve makale yazarının düşüncelerini yansıtmaz.

alma çabası, İslami değerlere dönüşün mümkün olduğunu önerir. Bu, Nar'ın Anadolu'nun ahlaki düzenini idealize ederken, bu değerlerin modern toplumda dinamik bir şekilde uygulanabileceğini savunduğunu gösterir. Anlatı yapısı, bu temaları destekleyen metaforlarla zenginleşir: arı alfabesi, kültürel kimliğin bir sembolü olarak dilin ve törelerin korunmasının önemini vurgular. Zira bu alfabe, arıların ibadet şekillerini de gösteren birçok vücut şeklinin tasvirinden oluşmaktadır.

Edebî ve Düşünsel Bağlamda Konumu: *Arılar Ülkesi*, Türk edebiyatında ütopya türünün sınırlı örnekleri arasında özgün bir konuma sahiptir. Osmanlı döneminde ütopya, genellikle sosyopolitik rüyalar veya reform önerileriyle sınırlı kalmıştır (Yumuşak 65). Halide Edip Adıvar'ın *Yeni Turan*'ı Osmanlı'yı kurtarmaya odaklanırken Peyami Safa'nın *Yalnızız*'ındaki Simeranya bireysel bir kaçış sunar. Buna karşılık *Arılar Ülkesi*, İslami ideolojiyi modernleşme eleştirisiyle birleştirerek 1970'lerin Türkiye'sinde İslami hareketlerin yükselişini yansıtır. Romanın 1980'de yayımlanması, Türkiye'nin politik çalkantılarına (örneğin 1980 darbesi) paralel bir bağlam sunar; bazı çalışmalar da romanı Tek Parti Dönemi'nin eleştirisiyle ilişkilendirir (Uçar 18).

Roman, Türk edebiyatında ütopya türünün ideolojik çeşitliliğini zenginleştirir. İsmail Gaspıralı'nın *Darürrahat Müslümanları*'ndaki kültürel birlik vizyonundan farklı olarak, *Arılar Ülkesi* ideolojik bir çerçeveye oturur ve modernleşme süreçlerine doğrudan eleştiri getirir. Ancak didaktik üslubu, estetik derinliği sınırlı kılmıştır. *Yeni Turan*'ın reformist vizyonu veya *Yalnızız*'ın psikolojik derinliğiyle karşılaştırıldığında, roman daha çok ideolojik bir mesaj taşır. Yine de Cahit Zarifoğlu'nun romanı "tüm yabancı rejim baskısındaki milletlerin kurtuluşuna ışık tutacak bir gerçek" olarak nitelemesi (Nar, *Arılar Ülkesi* 114), eserin İslami edebiyat içindeki etkisini gösterir.

Arılar Ülkesi, yazarın ideolojisini sosyal-siyasal bir ütopya çerçevesinde sunarak modernleşme süreçlerine ve kültürel yozlaşmaya yönelik keskin bir eleştiri getirir. Arı alfabesi, ayet/hadis alıntıları ve alegorik unsurlar, Nar'ın didaktik üslubunu güçlendirirken "Kün", "Kom" ve "Sur" adalarının coğrafi alegorisi, İslamcı nizam vizyonunu evrensel bir bağlama oturtur. Buna karşın romanın edebî yönü çoğu zaman ideolojik mesajın gölgesinde kalır. Didaktik üslup, okuyucuyu yönlendirme amacı güder; karakterler tipolojiktir ve anlatı, sembolik düzeyde karakterleri işlese de katmanlı psikolojik derinlikten uzaktır. Ütopya olarak inşa edilen dünyanın ayrıntıları, çoğu zaman sosyal gerçeklikten çok ahlaki mesajlara hizmet eder.

Arılar Ülkesi, İslamcı ütopyanın Türk edebiyatındaki ender örneklerinden biri olarak alegori, kültürel eleştiri ve ideolojik vizyon arasında bir denge kurmaya çalışır. Nar'ın amacı, yalnızca ideal bir toplum tahayyül etmek değil, aynı zamanda Türkiye'nin yakın tarihine yönelik sert bir eleştiride bulunmaktadır. Anlatının tüm bileşenleri bu ideolojik mesajı güçlendirecek şekilde tasarlanmıştır: karakterler,

semboller, mekânlar, alfabeler... Ancak bu durum, romanın edebî değerini zaman zaman sınırlayan bir unsura dönüşür. Anlatı, estetik çeşitlilikten çok ideolojik bütünlüğe odaklanır. Yine de eser, 1970'ler ve 1980'ler Türkiye'sinde yükselen İslamcı hareketin edebiyattaki yansıması olarak hem sosyolojik hem de türsel bağlamda dikkat çekici bir konuma sahiptir.

Uzay Çiftçileri⁴

Uzay Çiftçileri (1988), İslamcı ideolojiyi bilim kurgu çerçevesinde sunan özgün bir ütopya örneğidir. Roman, Malatya'daki bir Anadolu köyünden evrensel bir uzay vizyonuna uzanan anlatısıyla İslami değerlerin evrenselleşmesini tasvir ederken modernleşme, sekülerleşme ve Batı medeniyetine eleştiriler getirir. Girişteki "Dikkat! Bu bir Kurgu-Bilimi yazınıdır" notu hem bilim kurgusal bilinç düzeyini hem de yerli bir terminoloji arayışını yansıtır. Kur'an alıntıları, bölüm başlarında yer alan ayet ve hadisler, uzay alfabesi ve yöresel söyleyişler, Nar'ın didaktik üslubunu güçlendirir. Eserin fikirselleşme kökeninde iki temel ilham kaynağı öne çıkar: İlki, Neil Armstrong'un 1969'da Ay'a ayak basmasının ardından Necip Fazıl Kısakürek'in Müslümanların uzayı aşan bir vizyona sahip olması gerektiğini vurguladığı yazıdır. İkincisi ise 1977'de *Bilim Teknik* dergisinde yayımlanan uzayda tarım haberleridir (Nar, Anadolu Günlüğü 271).

Kozmik Düzlemde İslamcı Bilim Kurgu Ütopyası: *Uzay Çiftçileri*, bilim kurgu türünü, İslami nizamın evrene yayıldığı bir ütopya tasvir etmek için kullanır. Roman, Hasan II'nin Malatya'daki köyünden Halep'teki İslami uzay üssüne, oradan Refref⁵ uzay aracıyla gezegenlere uzanan yolculuğunu konu edinir. Uzay misyonunun amacı, uzaya "İslam tohumları" ekmektir. Bu durum İslami cihadı evrensel bir bağlama taşır. Batı bilim kurgusunun seküler çizgisinden ayrılarak Kur'an, hadisler ve İslam medeniyetinin bilimsel mirasından ilham alan roman, 1988 için ileri bir kavram olan kara deliklerden bahsetmesiyle dikkat çekicidir. Uzay alfabesi, *Arılar Ülkesi*'ndeki arı alfabesine benzer şekilde, kültürel kimliğin evrensel bağlamda korunmasını sembolize eder.

Eserde didaktik üslup, dini ve bilimsel eğitimin birleşmesiyle şekillenir. Hasan II, Hamit Molla'dan icazet alarak şeriat ve tasavvuf eğitimi alır. Eser, Tanrı bilgisi ile bilimsel ilerleme ve güce ulaşma arasında bağlantı kuran bir mistisizmi savunur (Szyska 117). Ancak İslamcı ideolojinin baskınlığı bilimsel unsurları gölgede bırakır. Bilim, ideolojik anlatının gölgesinde kalır (Uğur, 1980 Sonrası Türkiye'de Popüler Roman 426). Öte yandan güncel yaşamın eleştirisine olanak tanıyan, bilim kurgunun alt türü saf bilim kurgu olarak nitelenen *Uzay Çiftçileri*'nde bilim, siyasal çekişmelerin de gölgesinde kalmıştır (Uğur, 1980 Sonrası Türkiye'de Bilimkurgu Romanları 66). Ergin Oytun'un "cahiliye işi" adı nedeniyle ani ölümü ve yerine Hasan II'nin geçmesi (s.67), Nar'ın katı görüşlerini yansıtır. Bu ani

4 Eserin incelemesinde Elif Yayınlarının 2015 tarihli baskısı kullanılmıştır.

5 Refref, İslami kaynaklarda Miraç hadisesinde Hz. Peygamber'i Sidretü'l Münteha'dan daha ileriye götüren halı veya elbise nevinden bir araç olarak geçer ki yazarın bu adı seçme sebebi de budur. Ayrıntılı bilgi için bkz. <https://islamansiklopedisi.org.tr/refref>

geçiş, anlatı tutarlılığını zedeler. *Arılar Ülkesi*'ne yapılan göndermeler ve arı/petek motifleri (s.95), iki eserin ortak İslamcı nizam vizyonunu pekiştirir.

Modernleşmeye Karşı Evrensel İslami Kimlik: Roman, modernleşme ve gelenek arasındaki gerilimi, köyden kozmosa geçiş anlatısıyla işler. Anadolu coğrafyası İslami örf ve âdetlerin merkezi olarak idealize edilir ve Anadolu'ya modernleşme müdahaleleri eleştirilir. Köy enstitüleri, manevi değerleri ihmal ettiği gerekçesiyle hedef alınır:

Köy Enstitüsü öğretmenini onlara güç bela toplama ve çıkarmayı öğretebilmişti. Çünkü kendisi de üç basamaklıdan yukarısını toplayamazdı. Rıza dede, arada kükrer de onun öğretmenini ve yetiştiği mektebini dümdüz ederdi. 'At, tut, yat kalktan başka bir şey öğrenmiyorlar' diye düşünürdü. 'Eskiden öyle miydi; önce ilmi hal öğretilirdi. Şimdiki gençler taharetlenmesini bilmez. Çoğu gusletmek bilmez de cünüp gezer belki... (Nar, *Uzak Çiftçileri* 25-26).

Müftülüklerin "süper dalkavuk" olarak siyasilere hizmet ettiği iddiası (s.35), din kurumlarının yozlaşmasına yönelik bir eleştiridir. Romandaki "Demek, faraza bu ülke bir jeolojik olayla yirmi yıl önce suya batsa. Yine öyle bir olayla kabarıp çıksa. Tarih geçse; insanlar kazı yapıp incelese; burada daha önce bir koyu putperest millet yaşamış... derdi." ifadeleri (s.64), modernleşmenin İslami kimliği tehdit ettiğini öne sürer.

Eserde gelenek teması, İslami nizamın evrensel bir düzende yeniden canlandırılmasıyla işlenir. 2008 uzak savaşları sonrası İstanbul'un İslam şiarına göre yeniden inşa edilmesi, ideolojik bir "temizlemeyi" simgeler:

Hikmet'i ilahi büyük camilere hemen hiç denecek kadar az isabet olurken; özellikle okullar ve apartmanlar toprak yığını, kül yığını olmuştu. Hele o dev oteller, gökdelenler hiç yoktu... Ve İstanbul 12 milyondan beş milyona düşmüştü (...) Bu olayı izleyen yenileşmeler, meseleye bambaşka bir açı getirmiş; İstanbul'u adeta 'Lale Devri' planına göre ele alıp yeniden kurmuştu..." (Nar, *Uzak Çiftçileri* 184).

Nurettin Öztürk, romandaki bu imhayı Tefik Fikret'in "facire-i dehr" bakışıyla özdeşleştirir. Öztürk'e göre "politik ve toplumsal yapısı kişisel ölçülere uymuyor diye bir kenti ret veya imha, tasarıda da olsa, insan ve vatan sevgisini bencillığe feda etmektir" (112).

Olay örgüsünde, Hasan II'nin Refref ile tarıma elverişli bir gezegen keşfetmesi (domates, çilek, mısır ekimi) ve "Yusuf" gezegeninin bulunması (s.87), İslami cihadı tarım ve medeniyet inşasıyla bağdaştırır. Hasan II'nin disiplinsizlik cezası sonrası "Mirace" aracıyla keşif yaparken tarımsal faaliyetlere devam etmesi bireysel çabanın cemaat ruhuyla birleştiğini gösterir. Bu unsurlar, Nar'ın modern teknolojiyi İslami değerlerle uyumlu kılma çabasını yansıtır.

Türk Bilim Kurgusunda İslamcı Kozmosun İzleri: *Uzak Çiftçileri*, Türk edebiyatında bilim kurgu türünün nadir örneklerinden biri olarak öne çıkar. Türk

bilim kurgusu, Ahmet Mithat Efendi'nin *Fenni Bir Roman yahut Amerikan Doktorları* (1888) ile başlamış, ancak 1980'lere kadar sınırlı sayıda eser verilmiştir (Açık ve Baycanlar 70). *Uzay Çiftçileri*, İslamcı ideolojiyi bilim kurguyla harmanlayarak Batı'nın seküler bilim kurgusuna alternatif bir vizyon sunar. Nar'ın romanı, uzaya İslami cihat temasıyla özgünleşir.

Roman, Türk edebiyatında bilim kurgu türünün ideolojik çeşitliliğini zenginleştirir. Ancak didaktik üslubu ve bilimsel unsurların ideolojiye tabi oluşu, *Arılar Ülkesi*'nde olduğu gibi estetik derinliği sınırlar. Ergin Oytun'un ani ölümü ve yerine Hasan II'nin seçilmesi gibi tercihler, anlatı tutarlılığına zarar verir. Bununla birlikte 1988'de kara delikler ve uzayda tarım gibi ileri kavramları ele alması, Nar'ın bilimsel gelişmeleri takip ettiğini gösterir. Ayrıca yazar, Batı edebiyatındaki ütopya geleneğinin farkındalığına sahiptir. Bu geleneğin yapısal unsurlarını (örneğin ideal toplum kurgusu, mekâna ideolojik anlamlar yüklenmesi, medeniyetler arası karşıtlık) kendi İslamcı bakış açısıyla yeniden üretir ve Batı karşıtı bir ütopya inşasında kullanır (Szyska, 125). *Arılar Ülkesi* ile paylaştığı İslami nizam vizyonu, her iki eserin 1970'ler ve 1980'ler Türkiye'sinde İslami hareketlerin yükselişini yansıttığını ortaya koyar. Refref III'ün hikâyesinin yazılması arzusuyla sona eren roman (s.187), Nar'ın İslami bilim kurgu vizyonunu sürdürme çabasını yansıtır. Böylece, *Uzay Çiftçileri*, Türk edebiyatında İslami bilim kurgunun öncü bir örneği olarak yerel kültür ile evrensel vizyonu birleştiren tematik, ideolojik ve edebî boyutlarıyla dikkat çeker.

SONUÇ

Ali Nar'ın *Arılar Ülkesi* ve *Uzay Çiftçileri* romanları, Türk edebiyatında İslamcı ideolojiyi sırasıyla alegorik bir ütopya ve kozmik bir bilim kurgu çerçevesinde sunan özgün eserlerdir. *Arılar Ülkesi*, arı alfabesi, "Kün Adası" ve ayet/hadis alıntılarıyla İslami nizamı yerel bir bağlamda tasvir ederken modernleşme süreçlerini alegorik bir eleştiriyle işler. *Uzay Çiftçileri* ise Malatya'nın bir köyünden "Refref" uzay aracıyla evrene uzanan bir anlatıyla, İslami cihat ve kültürel kimliği evrensel bir medeniyet vizyonuna taşır. Her iki roman, seküler modernleşmenin (harf inkılabı, köy enstitüleri, inkılap kurumları) İslami kimliği tehdit ettiğini savunur; geleneksel törelerin yeniden canlanmasıyla ideal bir düzen önerir. Nar'ın didaktik üslubu, ayet/hadis alıntıları ve sembolik unsurlarla (arı/uzay alfabesi) güçlenir, ancak bu üslup, edebî derinliği ve estetik zenginliği sıklıkla sınırlar. 1970'ler ve 1980'ler Türkiye'sinde İslami hareketlerin yükselişini yansıtan bu eserler, Türk edebiyatındaki ütopya ve bilim kurgu türlerine İslamcı bir perspektif kazandırarak özgün bir konum edinir. Bu çalışma, metin analizi yöntemiyle Nar'ın romanlarını inceleyerek İslamcı ideolojinin türlerle nasıl şekillendiğini, modernleşme-gelenek gerilimini ve eserlerin edebî bağlamdaki yerini ortaya koymayı amaçlamıştır.

Nar'ın İslamcı ideolojisi, eserlerin hem gücünü hem de sınırlılıklarını belirler.

Arılar Ülkesi'nde arılar ve "Kün Adası", Müslüman Türk toplumunun ahlaki düzenini sembolize eder; reformlar ise modernleşmenin kültürel erozyonu olarak yansıtılır. *Uzak Çiftçileri*'nde ise uzaya "İslam tohumları" ekilmesi İslami nizama evrensel bir bağlama taşır. Ancak Nar'ın ideolojik duruşu, katı bir İslamcı nizam vizyonuna dayanır. Öyle ki yazar, bu nizama uymadığı için adını cahiliye işi bulduğu bir kahramanı aniden öldürmekte yahut İstanbul'u yerle bir etmekte bir beis görmemektedir. Ona göre cumhuriyetin getirdiği inkılapların hepsi zararlıdır. Bu katı ideolojik çerçeve, romanların evrensel bir okur kitlesine hitap etme potansiyelini kısıtlar ve didaktik üslubuyla birleştiğinde, edebî katmanların zenginliğini gölgeler. *Arılar Ülkesi*'nde ideolojik mesaj, kurgunun önüne geçer ve alegoriler bu amaçla kullanılır. Bu durumlar anlatının estetik derinliğini zayıflatır. Nar'ın İslamcı vizyonu, romanların çoğulcu bir diyalog kurma kapasitesini sınırlar. Didaktiklik, Nar'ın eğitimci kimliğinden beslenir; ancak örneğin *Uzak Çiftçileri*'nde bilimsel unsurların ideolojiye tabi oluşu, bilim kurgu türünün keşif ruhunu gölgede bırakır. Bu ideolojik katılık, Nar'ın eserlerine Türk edebiyatında özgün bir konum kazandırır da onları estetik değer ve evrensel çekicilik bakımından eleştiriye açık hâle getirir.

Türk edebiyatındaki konumları bağlamında, *Arılar Ülkesi* ve *Uzak Çiftçileri*, İslamcı ideolojiyi ütopya ve bilim kurguyla harmanlayarak türlerin ideolojik çeşitliliğini zenginleştirir. *Arılar Ülkesi*, İsmail Gaspıralı'nın *Darürrahat Müslümanları*'ndaki kültürel birlik idealinden daha çatışmacı bir İslamcı duruş sergiler; Halide Edip Adıvar'ın *Yeni Turan*'ındaki seküler reformist vizyona karşı, modernleşmeyi reddeder. Ziya Paşa'nın *Rüya* ve Veysî'nin *Hâbnâme*'sindeki sosyopolitik ütopyalar, Nar'ın "Kün Adası"yla gelenek savunusu açısından benzerlik taşır, ancak zikredilen eserler daha sembolik ve ılımlıdır. *Uzak Çiftçileri*, Ahmet Mithat Efendi'nin *Fenni Bir Roman*'ının Batı odaklı bilim kurgusundan ayrılarak İslami cihat temasını evrensel bir bağlamda işler. Nar'ın eserleri, Türk edebiyatında İslami ütopya ve bilim kurgu türlerinin öncü örnekleri olarak yerel kültürle evrensel idealleri birleştirir. Ancak bu eserlerde edebiyat, ideolojinin bir aracı olarak karşımıza çıkar. Gelecek araştırmalar, bu eserleri küresel örnekleriyle karşılaştırarak inceleyebilir. *Arılar Ülkesi* ve *Uzak Çiftçileri*, İslamcı ideoloji, modernleşme eleştirisi ve kültürel kimlik üzerine tartışmalara katkı sunarken ideolojik katılığın edebî evrenselliği sınırladığı gerçeği, eleştirel değerlendirmelerde göz ardı edilmemelidir.

KAYNAKÇA

- Açık, Yılmaz ve Çetin Baycanlar, Sema. "Bilimkurgu Romanlarının Alt Türler Açısından İncelenmesi (1980-2000)." *International Journal of Language Academy*, c. 11, s. 1, 2023, ss.63-83.
- Bekaroğlu, Hatice. Ali Nar ve İslamî Edebiyat Düşüncesine Yönelik Çalışmaları. Yüksek lisans Tezi. Uludağ Üniversitesi, 2020.
- Canbaz Yumuşak, Firdevs. "Ütopya, Karşı-Ütopya ve Türk Edebiyatında Ütopya Geleneği." *Bilig*, c. 61, 2012, ss. 47-70.
- Külahlıoğlu İslam, Ayşenur. İsmail Gaspıralı'nın Darürrahat Projesinde Ütopik İzlekler Edebiyat ve Dil Yazıları: Mustafa İsen'e Armağan. Grafiker Yayınları, 2007.
- Nar, Ali. Ortadoğu Günlüğü. Çığır Yayınları, 1977.
- Nar, Ali. Anadolu Günlüğü. Beyan Yayınları, 1998.
- Nar, Ali. Arılar Ülkesi. Elif Yayınları, 2002.
- Nar, Ali. Uzay Çiftçileri. Elif Yayınları, 2015.
- Özgül, Metin Kayahan. "Bir Ütopya Taslağı: Hayat-ı Muhayyel." *Türk Dünyası Araştırmaları*, c. 53, 1988, ss. 133-160.
- Öztürk, Nurettin. Çağdaş Türk Edebiyatında Ütopya. Yüksek Lisans Tezi. İnönü Üniversitesi, 1992.
- Reyhanoğulları, Gökhan. "Türk Edebiyatının İlk Bilim-Kurgu Öyküleri ve Orhan Duru." *Turkish Studies*, c. 7, s. 3, 2012, ss. 2183-2197.
- Szyska, Christian. "On Utopian Writing in Nasserist Prison and Laicist Turkey." *Die Welt des Islams*, c. 35, s. 1, 1995, ss. 95-125.
- Uçar, Bülent. Der Utopische Roman Das Land der Bienen von Ali Nar. Veröffentlichungen des Islamischen Wissenschafts und Bildungsinstituts, 2011.
- Uğur, Veli. "1980 Sonrası Türkiye'de Popüler Roman." Prof. Dr. Mine Mengi Adına Türkoloji Sempozyumu, 20-22 Ekim 2011, Çukurova Üniversitesi, 2011, ss. 418-430.
- Uğur, Veli. "1980 Sonrası Türkiye'de Bilimkurgu Romanları." Edebiyatın İzinde Fantastik ve Bilimkurgu, Editörler Seval Şahin, Banu Öztürk, Didem Ardalı Büyükarman, Bağlam Yayınları, 2015, ss.63-70.

